

1944, 13. listopad. Londýn. — Z dopisu V. Noska Klementu Gottwaldovi do Moskvy se zprávami o vývoji situace na území republiky a poměrech v londýnské emigraci.

Drazí soudruzi,

předem srdečný pozdrav od nás všech. Využíváme příležitosti, abychom Vám sdělili, jak se vyvíjela situace zde po odjezdu vládního delegáta, t. j. v období od zahájení povstání na Slovensku a osvobození Karpat. Ukrajiny.

1. Na základě čsl. sovětské úmluvy z 8. 5. 1944 o předání osvobozeného území do čsl. civilní správy byl vydán zde dekret o pravomoci vládního delegáta na osvobozeném území. Zahájením slovenského povstání a činnosti Slov. Nár. Rady se stalo zřejmým, že tento dekret již není v souladu s postavením a pravomocí Slov. Nár. Rady. Působili jsme a působíme k tomu, aby vládní delegát čsl. vlády, který ve smyslu smlouvy převezme správu osvobozeného území, ihned odevzdal tuto správu orgánům, vzniklým z domácího boje. O tomto problému jednala také delegace SNR s presidentem a vládou a v tomto směru Vám podá Laco¹ zprávu přímo. My tady budeme působiti k tomu, aby byly sliby, dané delegaci SNR, dodrženy. Současně sledujeme vývoj věcí na Karpatské Ukrajině, abychom mohli náš postup v této otázce zařídit podle poměrů vzniklých. Naší snahou je působiti k tomu, aby nevznikl rozpor mezi čsl. zahraničím a domovem.

2. Slovenské povstání znovu postavilo v plné šíři problém neudržitelnosti these o „jednotném československém suverenním národě“. Nejdříve byli zastánci této these jako omámení. Někteří pak zcela otevřeně (jako Ripka) prohlásili, že se nebojí svůj názor na otázku národa změnit. Druzí však po krátké době začali otevřeně kritisovat „nesprávnost“ linie SNR. Je to hlavně slov. soc. dem. Čaplovič, Bechyně; Bečko a Majer v této otázce kolísají. Bechyně žádá pro skupinu „Čechoslováků“ toleranci. Naproti tomu skupina mladých sociálních demokratů a manželé Pacákoví postavili se na stanovisko svébytnosti slov. národa a v tomto smyslu vypracovali memorandum, které předali zástupci SNR.

3. Pokud jde o sjednocení naší strany se soc. dem. na Slovensku, byla reagence velmi rozpačitá. U soc. dem. se v této otázce ukázalo asi stejné rozvrstvení jako v otázce slovenského národa. Skupina mladých soc. dem. uvítala toto sjednocení. Ostatní (Čaplovič, Bechyně, Bečko i Majer) si vymýšlejí různé argumenty, na př.: a) Slovensko má 76 okresů, na sjezdu v B. Bystrici bylo zastoupeno pouze 46, a proto nelze mluvit o sjednocení celoslovenském, b) dříve jsme měli strany celostátní, nyní Slovensko tvoří samostatnou stranu vlastní, c) jsou pro jednotné celostátní strany, d) argumentují s depeší Laušmana, který se odvolával na rozhovor s Vámi, dle nichž i Vy považujete sjednocení na Slovensku za prozatímní, předčasné a pouze regionální, e) diskutuje se o tom, zda také v českých zemích půjde vývoj politického uspořádání podle vývoje na Slovensku.

Naše stanovisko: plně respektovat vývoj na Slovensku, resp. na Karpatské Ukrajině a nijak z Londýna do toho rušivě nezasahovat a pokud se týká českých zemí, držíme se Vašeho dopisu z 22. 12. 1943, s jehož zásadami v otázce jednoty a jednotné strany naprosto souhlasíme.

4. Pokud jde o politiku BLOKU zde, narážíme na vážné překážky rázu politického i osobního. Když jsme ve smyslu Vašeho přání seznámili naše partnery s obsahem Vašeho dopisu z 22. 12. 1943, projevoval s tím všeobecný souhlas. Když však došlo k praktickým úkolům a diskutujeme o jednotlivých konkrétních otázkách, ukázalo se nepochopení úlohy BLOKU a různost nazírání na každý jednotlivý problém.

Hlavní těžkosti byly (a některé dosud trvají): a) organizování skutečného boje na domácí půdě a problém bojovné propagandy domů, b) kompetence Národních výborů, c) retribuční zákon, d) slovenská otázka. Při projednávání těchto hlavních problémů bylo seskupování obhájců různých názorů různé. Při prosazování kompetence Nár. výborů šli soc. dem. s námi a nár. soc. proti nám. Při retribučním zákonu jsme byli spočátku sami. Ve slovenské otázce

¹ Je míněn Laco Novomeský.

— až na jednotlivce — obhajovali všichni jednotný „čsl. národ“. Stejně velké úsilí jsme museli vyvinout v přesvědčování našich partnerů o nutnosti vyzývat domů k budování partyzánských družin a k vedení ozbrojeného boje na domácí půdě.

Ani naše nejpružnější argumentace a naše největší úsilí často nestačily k přesvědčení našich partnerů a zlomení jejich odporu vůči našim návrhům a požadavkům.

Vliv a přání „Hradu“ je u našich partnerů rozhodujícím faktorem. Velikou myšlenku politiky BLOKU naši partneři ještě asi dosud nepochopili. Nár. soc. a někteří soc. dem. (ministři) stále považují politiku BLOKU za něco přechodného, jako formu spolupráce s komunisty, dokud tito nejsou ve vládě. Druzí soc. dem. (Bechyně a spol.) politiku BLOKU považují za seskupování marxistů (to znamená, že chtějí úplně vynechat nár. soc.) k „socialistickým“ úkolům.

Mimo to mezi skupinou Bechyněho a nár. soc. jsou veliké osobní rozpory, takže nár. soc. prohlásili, že s Bechyněm v BLOKU sedět nebudou. Za této situace musíme jednat s našimi partnery odděleně, což naši práci nesmírně ztěžuje.

5. Jak jsme Vám již sdělili, rámcový dekret o Nár. výborech byl schválen a v nejbližší době má být publikován. Velmi pomohla Vaše depeše, kterou poslal Němec, takže všechny zásady tam obsažené, byly do dekretu pojaty. Ačkoliv dekret o Nár. výborech se nevyjadřuje o Slov. Nár. Radě a její legislativní činnosti, považujeme jej, poněvadž je rámcový, za správný základ pro uspořádání poměrů v přechodném období. Podle našeho názoru bude však potřebí zvláštním dodatkem veřejně uznati pravomoc Slov. Národní rady v plném rozsahu.

6. Vaš dopis ze dne 21. 12. 43 považujeme v naší politice stále za základní směrnici, což jste nám depeší ze dne 27. 7. 44 také znovu potvrdili. Od té doby se však vyskytly některé problémy, které vyžadují vyjasnění. Jde především o soustavu Národních výborů. Vaše stanovisko bylo událostmi potvrzeno. Co se týká Zemských Nár. výborů na Slovensku a pravděpodobně i na Karpatské Ukrajině, ukazuje se, že mají míti pravomoc širší, než jsme na to původně mohli myslet. Jde hlavně o zákonodárnou moc v přechodném období. V této souvislosti se vyskytuje problém Prozatímního Nár. shromáždění a jeho zákonodárné kompetence a působnosti vůči Slovensku a Karpatské Ukrajině. Byli bychom Vám velmi vděční, kdybyste po diskusích s delegací SNR sdělili Vaše stanovisko.

Druhý základní problém, jak nám jej ukazuje Slovensko, je obnova právního řádu. My jsme z plného přesvědčení hájili a konečně i probojovali názor, že zákony a nařízení z doby nesvobody (včetně druhé republiky) neplatí a že naopak platí stará ústava ČSR pro celé předmnichovské území se změnami, které si vyžádá přechodné období. Na Slovensku však uplatnili zásadu, že platí v zásadě zákony a nař. slovenského státu, pokud se nepřičí demokratickému duchu a pokud nejsou změněny zákony a nař. Slov. Nár. Rady. Právě v této otázce (že neplatí nic z toho, co bylo vytvořeno po Mnichově) jsme měli nejtěžší a největší boje ve Státní radě. Vezme-li se za základ, že neplatí nic z toho, co se přičí demokratickému duchu, není zde žádného rozporu, ale přece jenom kvůli vyjasnění a uznání toho, co je na Slovensku, vyžaduje to jasnější formulace a snad i diferenciace podle jednotlivých zemí republiky.

Prosíme Vás, abyste tuto otázku také prodiskutovali a výsledek nám sdělili.

7. Problém nové vlády na osvobozeném území: také v této otázce řídíme se Vaší směrnicí, považujeme ji i nadále za správnou. V jedné z posledních rozmluv, které jsem měl s prezidentem, mi naznačil, že považuje za nemožné, aby nynější vládu rozpustil z úřadů ještě zde a z Londýna jmenoval vládu novou. Podle něho při moskevských rozhovorech prý se počítalo více se zhroucením německé moci a osvobozením ČSR najednou. President zastává názor, že dnešní vláda má podat demisi ještě v Londýně, že však ministerský předseda a snad ještě některý jiný člen vlády má s ním odjetí domů a podle ústavních zvyklostí navrhnouti mu nového ministerského předsedu příští vlády. Tento názor vyslovuje soukromě, ale slyšeli jsme jej i od členů vlády. President vyslovil též v soukromém rozhovoru názor, že z dnešní vlády by do nové vlády měl přejít Masaryk a Ripka a odůvodňuje to potřebou těchto ministrů při mírových jednáních.

Pokud jde o Státní radu sdělili jsme Vám již, že její činnost i mandáty končí dnem ustavení nové vlády na osvobozeném území. Tuto zásadu prosazujeme také pokud jde o úřednický aparát v Londýně, který je velmi početný (na 800 osob)“...²

AÚV KSČ Praha. Orig.

[97]

1944, 18. listopad. Moskva. — Úvaha českého vysílače „Za národní osvobození“ o nemožnosti obnovit reakční agrární stranu v osvobozené Československé republice.

V poslední době

vznikla diskuse, zdali je možné, aby ve svobodném Československu byla *obnovena agrární strana*¹ v její staré podobě. Tato otázka byla postavena samotnými příslušníky agrární strany, z nichž někteří se účastní národního hnutí a sami dobře cítí, že obnovení staré agrární strany je nemožné.

Kdyby bylo možno postaviti před národní soud nejen osoby, nýbrž také strany, pak je jisto, že by agrární stranu musel postihnouti těžký trest. Vždyť agrární strana po dvacet let byla vedoucí stranou v republice, z jejích řad byl největší počet ministerských předsedů a agrární strana nese tedy největší odpovědnost za to, co se v roce 1938 a 1939 stalo. Zejména v posledních letech se k vedení agrární strany dostala ta nejreakčnější fašistická klika, která ve své zaslepenosti pěla chvalozpěvy na Hitlera a byla zrádnou „pátou kolonou“ Němců v republice. Není třeba vypočítávati do podrobnosti všechny zločiny agrárního vedení, neboť tyto věci jsou v dobré paměti. Pod přímou ochranou agrárního ministerstva vnitra se stal Henlein nebezpečím pro republiku, na velezrádný rozkaz ministerstva vnitra 21. září 1938 začala policie a četnictvo předávat moc v pohraničních krajích henleinovským ordnerům. Agrární ministerstvo národní obrany je zodpovědno za to, že v systému pohraničních opevnění byly ničím nevysvětlitelné mezery. A mnozí činitelé agrární strany po celou dobu okupace aktivně spolupracovali s Němci. Všechny tyto věci nechce nikdo znovu opakovati, ani ne bývalí příslušníci agrární strany. Vedoucí lidé agrární strany, kteří jsou za to zodpovědni, se budou muset za své činy zodpovídat. A národ by smetl každého, kdo by se pokusil obnovovat toto zločinné dědictví agrární strany a jejího vševládného aparátu.

Může být ovšem položena otázka: Byli v agrární straně poctiví demokraticky smýšlející lidé? Nepochybně byli, i když je možno jim vytknout, že nikdy dosti rozhodně nevystoupili proti řádění reakční kliky. A ve složkách agrární strany byly tisíce poctivých českých rolníků, kteří by nikdy nebyli podporovali agrární stranu, kdyby byli věděli, kam to povede. Velmi mnoho bývalých příslušníků agrární strany je dnes v Národních výborech a účastní se národního hnutí. Někteří bývalí příslušníci agrární strany hrají význačnou úlohu ve Slovenské Národní radě, ve vedoucím orgánu slovenského povstání.

Ale všichni ti, kteří dobře smýšlejí s republikou *nepomýšlejí na obnovu staré agrární strany*, hledají jiné formy politického uplatnění rolníků. Ti všichni patří do národní fronty, ale nepatří do ní ti, kteří chtějí přijít k hotovému a chtěli by opakovat to, co bylo republice tak osudné.

AÚD KSČ Praha. Fond 34, složka 37/2, str. 19.152—19.153. Záznam vysílání.

² Dopis pokračuje krátkými sděleními o životě a pracovních problémech několika členů KSČ v Londýně.

¹ V průběhu roku 1944 došlo k pokusům různých skupin agrární strany zajistit si výhodné pozice ve Státní radě, armádě a celém státním aparátě. K nejvýznamnějším funkcionářům agrární strany v emigraci patřili dr. Feierabend, Jos. Lichner, Jos. Čapek, F. Hodža, V. Pácal, G. Kleinberger aj.

13. 5. 1944 se uskutečnila konference bývalých funkcionářů Republikánské strany zemědělského a malorol-